

жинськруда», «Жовтеньруда» і «Ленінруда». Відповідно було створено ще два райкоми партії — Жовтневий та Дзержинський. Сільська місцевість виділилася в окремий Криворізький сільський район. На 10 шахтах введені посади парторгів ЦК ВКП(б). Маючи на увазі зміцнити партійне керівництво в шахтах, Дніпропетровський обком КП(б)У ухвалив рішення послати в басейн 500 комуністів.

Партія наполегливо працювала над завершенням реконструкції басейну. Як і раніше, у великих масштабах велось будівництво нових і проходила реконструкція старих шахт, впроваджувалася передова техніка. Для економії басейну виключне значення мало будівництво найбільшої того часу в країні шахти «Гігант» загальною потужністю 5,4 млн. тонн руди. Це майже дорівнювало видобутку всього дореволюційного Кривбасу. Столяр Золотих, штукатур Крамар, каменяр Федотов, коваль Куделя, прохідник Погребняк, кріпильник Дубниця та багато інших виконували по півтори-дві норми. Будівельники забезпечили достроковий пуск шахти-велетня.

В тісному зв'язку з реконструкцією басейну розвивався завод гірничорудного машинобудування «Комуніст». В третій п'ятирічці завод освоїв виробництво нових машин. Його навантажувальна машина «ПМА-3» знайшла широке застосування на шахтах. В 1940 році розпочалась реконструкція заводу. Для цього уряд виділив 19 млн. крб.

Турбота партії про розвиток Кривбасу викликала велике політичне та трудове піднесення гірників. Вони завзято взялися за подолання відставання гірничорудної промисловості. В авангарді змагання йшли комуністи. Славилися звитяжною працею бурильники Грива, Чорний, Пихтін, Ковальчук, Бензорук та сотні інших.

дин з зачинателів багатOVERстатного буріння І. А. Митрофанов.

Зліт 500 передовиків Кривбасу (серпень 1938 року) кинув клич боротися за щоденний видобуток руди 60 тисяч тонн. Цей заклик підхопили тисячі. Напередодні XVIII з'їзду партії колективи шести кращих шахт басейну звернулися до гірників всього Радянського Союзу включитися в соціалістичне змагання на честь з'їзду партії комуністів. Згодом воно переросло в змагання імені Третьої п'ятирічки.

Вся увага учасників змагання була скерована на усунення причин відставання прохідницьких робіт. Партійні та безпартійні гірники наполегливо шукали шляхів розв'язання цієї проблеми. І їй вдалось розв'язати комуністам рудника ім. Ілліча. Бригада знатного гірника Олексія Семиволоса в співдружності з інженерно-технічними працівниками створила високоефективний метод багатозабійного буріння. Олексій Семиволос за свій робочий день оббурив 18 забоїв і пройшов 22 погонних метри, виконавши змінну норму на 1200 процентів. Подібних успіхів досягли члени його бригади Гудименко і Рябковець. Метод Семиволоса зробив революцію в здійсненні підготовчих нарізних робіт, відкрив широку дорогу швидкісним методам проходки. Приклад новатора наслідували гірники багатьох шахт басейну. Тоді кращі гірники виступили з ініціативою поширити швидкісні методи на весь комплекс гірничих робіт. Ця патріотична ініціатива зустріла підтримку. Скреперист Федір Бондар добився різкого підвищення продуктивності скреперної лобідки. Бурильник рудника ім. Комінтерну І. А. Митрофанов прискорив бурові роботи в очисних забоях. Він став бурити двома, а потім і трьома верстатами, опрацювавши метод багатроверстатного буріння. В окремі дні знатний гірник виконував норму на 2300—2600 процентів. До кінця 1940 року в басейні працювало 1200 послідовників Семиволоса.

Нові житлові будинки на проспекті Металургів.

Гірники Кривбасу викликали на соціалістичне змагання за кращі показники шахтарів Донбасу. Ним були охоплені шахти, бригади, окремі гірники. Олексій Семиволос змагається з відомим донецьким новатором Сіняговським. Листопадовий Пленум (1940 рік) ЦК КП(Є)У дав високу оцінку змаганням гірників і шахтарів двох басейнів.

Від гірників не відставали металурги. Вони розгорнули активну боротьбу за освоєння проектної потужності доменних печей № 1 та № 2. В авангарді боротьби за метал були комуністи. Кращими серед них — начальник дільниці Горобець, бригадир Оліфіренко, майстер Ткаченко, горновий Савченко показали зразки уміння організувати виробництво, добиватися високих показників. Майстер доменної печі І. Гончаров, горновий І. Ремарчук запропонували розпочати соціалістичне змагання за про-

фесіями. Ця патріотична ініціатива була дружно підхоплена металургами всієї країни.

А тим часом на заводі продовжувалось велетенське будівництво: споруджувались нові доменні печі, бесемєривський цех, блюмінг, допоміжні цехи.

Третя п'ятирічка Кривбасу була завершальним етапом великих робіт по реконструкції виробництва, що забезпечило перетворення басейну у передовий гірничорудний край. Замість колишніх карликових шахт і кар'єрів, де колись переважала ручна праця, стали діяти шахти-гіганти, оснащені найновішими машинами та механізмами. Кривбас став краєм велетнів-домен, потужних коксових батарей, машинобудівної промисловості.

Колишнє містечко Кривий Ріг перетворилось у велике, добре впорядковане соціалістичне місто з водопроводом, трамваєм, каналізацією, замощеними та заасфальтованими вулицями, з парками, скверами, стадіонами, спортивними майданчиками. Докорінно змінили вигляд басейну збудовані в роки п'ятирічок Соціалістичне місто металургів та численні рудничні селища.

Кривбас став визначним науковим і культурним центром. Тут діяли науково-дослідні інститути, готували кадри вищі навчальні заклади, технікуми. В 1940 році у вузах і технікумах навчалось 1500 чоловік. В 52 школах нараховувалося 32 тисячі учнів. До послуг трудящих відкрито драматичний театр, нові палаци культури та клуби, кінотеатри, десятки бібліотек. Все це докорінно змінило життя, побут та культуру гірників. Перемога соціалізму в радянській країні принесла нове життя в гірничорудний край. Потужна багатогалузева індустрія, реконструйована на основі найновіших досягнень науки і техніки, благоустроєні міські квартали з усіма зручностями для трудящих, культурне та заможне життя тих, хто працює,— таким став соціалістичний Кривбас.

ХІІ. На фронті і в тилу

Під час Великої Вітчизняної війни (1941—1945 роки) трудящі Криворіжжя внесли вагомий вклад в розгром фашистських полчищ. Вони билися на численних фронтах, самовіддано працювали на рудниках, металургійних та машинобудівних заводах Уралу, вписали славні сторінки в історію підпільної боротьби та партизанського руху в роки тимчасової окупації Кривбасу, а після звільнення басейну знову відбудували шахти і давали руду на виробництво зброї для повної перемоги над гітлерівцями.

З першого дня війни трудящі Криворіжжя проявляли готовність захищати соціалістичну Батьківщину, давати для потреб країни більше руди та металу. 22 і 23 червня в басейні відбулося 294 мітинги, на яких були присутні 52 тисячі чоловік. Всі вони заявили про свою відданість партії, уряду. Гірники виконували та перевиконували взяті зобов'язання. Шахта ім. Ілліча достроково виконала семимісячний план видобутку руди. Шахтарі Семиволос, Задворний, Вороненко, скреперистка Михайленко виконували за зміну по дві-чотири норми. На шахті «Гігант» таких же успіхів домоглися Пономаренко, Борисенко, Тищенко, Мироненко, Буряковський, Падченко, Криста. На шахті ім. Карла Лібкнехта велику активність проявили дружини шахтарів, які пішли на фронт, — Петренко, Ларіна, Драпунова та сотні інших патріоток.

Тисячі полум'яних патріотів записалися в лави народного ополчення. Криворіжці залишали мирну працю, йшли на фронт. Криворізький міський комітет партії направив на політичну роботу в Червону Армію 215 комуністів та комсомольців. Пізніше в армію пішла більшість комуністів та комсомольців. Мужньо вони билися

ГЕРОІ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ — КРИВОРІЖЦІ

Двічі Герой Радянського
Союзу Д. Б. Глінка

Двічі Герой Радянського
Союзу В. І. Михлик

О. М. Алексеєнко

Г. М. Байбаренко

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ — КРИВОРІЖЦІ

С. К. Булда

Б. Б. Глінка

Ю. М. Должанський

В. М. Дудніченко

проти фашистів на фронтах Вітчизняної війни. Серед них прикладом сміливості, винахідливості були сини потомственного гірника Бориса Глінки — Дмитро і Борис. В повітряних битвах лише в Криму, на Кавказі і на Кубані брати Глінки збили 31 фашистський літак: Дмитро — 21, а Борис — 10. Обидва були удостоєні високого звання Героя Радянського Союзу. «Немає зараз людини на Кубані,— говориться в одній з листівок Політуправління Червоної Армії,— яка б не чула про подвиги братів Глінок. Люди беззавітної хоробрості та мужності, вони стали гордістю радянської авіації».¹

За бої на річці Міус Дмитру Глінці було вдруге присвоєно звання Героя. За війну відважний льотчик збив 50 ворожих літаків. Його бюст встановлено в селищі Рахманово.

Славний бойовий шлях пройшов льотчик-криворозець Василь Ілліч Михлик. Він провів 188 бойових вильотів, знищив 29 танків, 127 автомашин, 48 повозок з вантажами, 15 точок зенітної артилерії, 8 мінометних батарей і теж був удостоєний високого звання двічі Героя Радянського Союзу. Його бронзовий бюст встановлено в центрі міста. 20 вихованців партійної та комсомольської організації Криворіжжя стали Героями Радянського Союзу. Серед них Іван Кобилянський, О. М. Алексеєнко, Андрій Труд. Багато воїнів-криворіжців нагороджено орденами та медалями.

Криворізькі гірники кували перемогу над ворогом і на трудовому фронті, працювали на рудниках Високогорському, Бокалу, гори Благодать. Застосовуючи передові методи праці, разом зі своїми російськими братами

¹ Коммунистическая партия в период Великой Отечественной войны (1941—1945 гг.). Сборник документов и материалов. Госполитиздат, 1961, стр. 363—364.

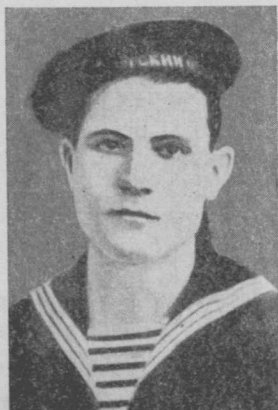
ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ — КРИВОРІЖЦІ

Д. А. Заєць

І. О. Кобилянський

П. І. Костенко

І. В. Лавроненко

вони добивалися рекордних показників у видобутку залізної руди, віддавали всі сили на розгром ворога.

На рудниках Бокалу працював прославлений криворізький гірник Олексій Семиволос. До його приїзду продуктивність праці бурильника тут становила 2—3 забої. Семиволосу вдалося значно перевищити свої криворізькі показники, він оббурих 37 забоїв і виконав норму на 4561,5 процента. В середньому він виконував норму на 700 процентів.

Активними пропагандистами семиволосівських методів на Уралі були українські гірники Онуфрієнко, Курило, Власенко, Ананьїв, Доронін. На горі Благодать пофронтному працювали криворіжці Буряк, Тюленев, Митрофанов та ін. На Високогорському руднику Іван Завертайло вніс вдосконалення в семиволосівський метод багатозабійного буріння відповідно до уральських умов. Це дозволило йому двохрічну норму виконати за п'ять місяців.

Героїчна праця криворізьких гірників високо оцінена радянським урядом. Знатному бурильнику Олексію Семиволосу в 1942 році була присуджена Державна премія, інші гірники нагороджені орденами та медалями.¹

«Кривбас»,—писала газета «Комуніст»,—хоч і загарбаний німцями, але він живе та бореться. Всі його машини і агрегати вивезено на рудний Урал. Тисячі криворізьких гірників працюють на шахтах Високогорська, Бокала, гори Благодать. Вони привезли туди не тільки першокласну техніку, але й високопродуктивні методи роботи. Криворізькі шахтарі та інженери вже навчили тисячі уральців працювати так, як працюють Олексій Семиволос, Іван Завертайло, Степан Єременко. Своєю самовід-

¹ М. Супруненко. Україна у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу (1941—1945 рр.). К., 1956, стор. 25Є.

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ — КРИВОРІЖЦІ

І. Т. Овчаренко

П. П. Пурін

Г. А. Скляр

А. І. Труд

даною роботою на Уралі криворіжці наближають час визволення України».¹

Криворізькі металурги працювали на Нижнетагільському металургійному заводі, виплавляли броньову сталь і прокатували броню для танків.

Не став на коліна перед ворогом і тимчасово окупований Кривбас. Фашисти намагалися використати рудні багатства Криворіжжя для зміцнення своєї воєнної машини. Але криворізький шахтар не йшов працювати на ворога. 1 жовтня 1941 року Радянське інформбюро повідомило про мужність криворізьких інженерів та науковців Г. С. Григоренка, А. С. Кулініченка та інших, які, незважаючи на муки та знущання, не видали ворогові різні карти та відомості про рудники Криворіжжя. Озвірілі бандити закатували героїв.

Газета «Комуніст» розповідала, як влітку 1942 року фашисти арештували 150 жителів Кривого Рога — гірників та членів їх сімей, які не бажали працювати на відбудові шахт. Над ними знущались, їх залякували, потім обіцяли помилувати. Мужні люди прийняли смерть, але не скорились ворогові.²

В скаженій люті фашисти посилювали терор, стали на шлях масового винищення населення. Страхітливу розправу вчинили фашисти на шахті № 5 рудника ім. Ілліча. Весь шурф глибиною 20 метрів, в діаметрі 20 метрів був заповнений вмираючими людьми. За неповними даними в період окупації на Криворіжжі фашисти вбили, замучили, кинули в шурфи 7239 чоловік. Вони влаштовували облави, хапали людей і відправляли на каторгу в фашистську Німеччину. Погнали в рабство 2187 чоловік.

¹ Газета «Комуніст», 1942, 25 грудня.

² Газета «Комуніст», 1942, 18 грудня.

ГЕРОІ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ — КРИВОРІЖЦІ

І. М. Шевченко

В. Ю. Шкапенко

Д. К. Шконда

На Криворіжжі розгорталася священна боротьба народних месників. Натхненцями цієї боротьби були комуністи. Для роботи в тилу ворога був створений підпільний міський комітет КП(б)У. В зв'язку з масовими репресіями та арештами він не міг в широких масштабах розгорнути свою діяльність. Але окремі його члени відіграли велику роль в піднесенні підпільного руху на Криворіжжі. Зокрема, член міськкому В. С. Сигринцов створив антифашистську групу в складі Н. В. Потапенка, Е. І. Квитка, А. П. Циганкова, П. А. Ільченка, П. Лаптева. Група вела роботу серед робітників рудника ім. Держинського та колгоспників ближніх сіл, випускала листівки, проводила диверсійні роботи. Патріоти знищили залізничний міст, вивели з ладу 11 вантажних і одну легкову автомашину, пошкодили телеграфно-теле-

Гітлерівці виганяють населення Кривого Рога в фашистське рабство.

фонну лінію. Сам Сигринцов сховав у шахти і зберіг 300 радянських громадян.¹

Героїчна боротьба комуністів захоплювала та піднімала молодь. В Кривбасі діяли підпільні комсомольські організації. Далеко за межами басейну відомі діла комсомольців-підпільників групи Н. М. Решетняка, А. П. Жовтухи, П. І. Ходича, А. Г. Щербака, Г. Е. Романової. Коли в місті перестала працювати електростанція і не діяли приймачі, М. Решетняк та його друзі влаштувалися на роботу в парк зв'язку німецької армійської групи, яка ремонтувала радіопередавач для фронтових частин. Так вони мали змогу зв'язатися з Москвою. Вночі підпільники писали листівки. Одночасно проводили диверсійну роботу. Їм вдалось пошкодити 30 передавачів.

Скрізь горіла земля під ногами фашистських окупантів. У районі Держинського рудника діяла підпільна організація «Держинець», якою керував комсомолець Іван Демиденко. Він та його товариші комсомольці Павло Татаринцев, Валентина Бузько, М. Кожакін, П. Давиденко, Л. Студентов дали клятву на вірність Батьківщині, поклялись мстити ворогові за всі злодіяння. Вони дотримали клятви. Влаштували диверсії на шахті, переховували полонених, діставали ліки для поранених, друкували листівки, знищували ворожих солдат та офіцерів, знищили фашистський літак, діставали зброю, вели роботу по створенню партизанських загонів.

В 1941—1942 роках виникли і діяли підпільні партійно-комсомольські комітети і групи в Соцмісті, Довгинцево, на ст. Мудрьоній, руднику ім. Червоної гвардії та інших. Організаторами та активними учасниками цих груп були Ю. Козаченко, П. Щербак, П. Тарандушко,

¹ Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза 1941—1945. Днепропетровск, 1962, стр. 96.